

ปรัชญาการเมือง : กรณีศึกษาแนวคิดของอริสโตเติล*

POLITICAL PHILOSOPHY: A CASE STUDY ARISTOTLE'S IDEAS

พระมหาฉัตรชัย ปญญาวัฒน์โน

Phramaha Chatchai Panyawatthano

วัดถ้ำสิงห์

Wat Tham Sing

Corresponding Author E-mail: chatchaiponsri@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง ปรัชญาการเมือง : กรณีศึกษาแนวคิดของอริสโตเติล ผลการศึกษา พบว่า อริสโตเติล นักปราชญ์ชาวกรีกที่มีคุณูปการต่อแนวคิดทางการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยได้นำเสนอหลักการทางการเมือง กล่าวคือ 1. มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์ไม่สามารถอยู่ดำรงได้เพียงลำพังเหมือนสัตว์อื่น แต่จะดำรงชีพได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่ออยู่ภายในขอบเขตของนครรัฐ 2. การก่อตัวเกิดรัฐได้นั้น เริ่มจากปัจเจกบุคคล แล้วขยายออกไปเป็นครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และเป็นนครรัฐในที่สุด โดยนครรัฐจะทำหน้าที่สร้างหลักประกันความมั่นคงและพัฒนาอารยธรรมแก่มนุษย์ 3. อริสโตเติลสนับสนุนหลักการปกครองโดยกฎหมายเพราะการปกครองที่ดีจะต้องเป็นการปกครองที่ชอบด้วยกฎหมายและกฎหมายจะเป็นเครื่องมือในการกำกับ ดูแล รักษาความยุติธรรมภายในสังคม โดยอาศัยกฎหมายจากกฎหมายธรรมชาติ และกฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น 4. สนับสนุนให้มีการถือครองสมบัติส่วนตัวปฏิเสธแนวคิดการถือกรรมสิทธิ์ครอบครองแบบสาธารณะ 5. การปกครองของรัฐ ได้แก่ ราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย โพลิตี ทรราช ทรนาธิปไตย และ ประชาธิปไตย และ 6. สนับสนุนการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดตามทัศนะของอริสโตเติลได้นำเสนอการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ เป็นรัฐที่ถูกปกครองโดยราษฎรเป็นผู้เลือกมาเพื่อบริหารประเทศ

คำสำคัญ: ปรัชญา; การเมือง; อริสโตเติล

Abstract

Article titled Political Philosophy: A Case Study of Aristotle's Ideas The results of the study found that Aristotle, a Greek philosopher made contributions to political thought from the past to the present. He presented political principles, namely: 1. Man is a political animal and a social animal, meaning that man cannot survive alone like other animals but can survive fully within the boundaries of a city-state, 2. The formation of a state begins with an individual and expands to a family, village, and community, and finally, a city-state by the city-state serves to ensure stability and develop civilization for humans, 3. Aristotle supports the principle of government by law because good governance must be lawful government and law will be a tool for regulating, overseeing, and maintaining justice within society, by relying on laws from natural law and law established by humans, 4. Supporting the ownership of private property, rejecting the concept of public ownership, 5. State government includes monarchy, aristocracy, polity, tyranny, oligarchy, and democracy and 6. Support constitutional

*Received May 18, 2024; Revised June 29, 2024; Accepted July 2, 2024

government, the best form of government according to Aristotle is constitutional government, which is a state ruled by the people who are chosen to run the country.

Keywords: Philosophy; Political; Aristotle's

บทนำ

คำว่า ปรัชญาการเมือง ประกอบด้วยคำ 2 คำ กล่าวคือ คำว่า ปรัชญา ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า ปรัชญา คือ วิชาที่ว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง ซึ่งความหมายนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะสำคัญของปรัชญา คือ เรื่องที่เป็นจะเป็นปรัชญาได้นั้นจะต้องให้องค์ความรู้และความจริงอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ศึกษา ไม่ใช่ความคิดเห็นที่ปราศจากข้อมูลหรือจินตนาการ และคำว่า การเมือง มีนักวิชาการได้นิยามว่า คือ การกระทำรวมหมู่แบบใดก็ตามที่มนุษย์ได้กระทำร่วมกันหรือกิจกรรมของมนุษย์ที่ใช้จัดการกับเรื่องบางเรื่องร่วมกัน (Wagner, 2006) ดังนั้น ปรัชญาการเมือง คือ ความพยายามที่จะรู้ให้ถ่องแท้เกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งที่เป็นการเมืองและระเบียบที่ดี (วินัย ผลเจริญ, 2556) โดยให้ความสำคัญกับการแสวงหาความจริงของสรรพสิ่งทางการเมือง เป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานคิดว่า ผลงานของนักปรัชญาการเมืองเป็นองค์ความรู้ที่เป็นความจริงแท้ คงความเป็นอมตะแม้ว่าจะดำเนินผ่านยุคสมัย สถานที่และผู้คน ขณะที่การศึกษาความคิดทางการเมืองมีความเชื่อว่าผลงานของนักปรัชญาการเมืองเป็นเพียงความพยายามของการแสวงหาคำตอบให้แก่ปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองในช่วงนั้น ๆ อีกทั้งเป็นความรู้ที่มีความเชื่อมโยงไม่อาจพิจารณาแยกขาดจากเงื่อนไขของเวลา สถานที่และประวัติศาสตร์ได้ (พิศาล มุกตาร์ศรี, 2558)

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือการศึกษาปรัชญาการเมืองด้วยวิธีการกลับไปศึกษางานต้นฉบับของนักปรัชญาการเมืองอดีตอย่างอริสโตเติลที่ยังคงความเป็นอมตะ นอกจากมีความจริงแท้ทางการเมืองที่ดำรงอยู่ข้ามยุคสมัย ยังเป็นความรู้ที่สามารถใช้อ้างอิงและนำมาอธิบายเพื่อวิเคราะห์และเข้าใจการเมืองในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และนอกจากนั้นการศึกษาความคิดของนักปรัชญาทางการเมืองจะช่วยให้เรามองเห็นความคิดจากอดีตที่ถูกส่งผ่านมาปัจจุบันด้วย

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาถึงความคิดหรือปรัชญาทางการเมืองของอริสโตเติล คือ การได้ศึกษาถึงภูมิหลัง ที่มาและความคิดของนักปรัชญาและแนวความคิดโดยพยายามวิเคราะห์ถึงหลักการสำคัญที่อริสโตเติลได้ให้คำตอบไว้ในยุคสมัยกรีก เช่น ผู้ปกครองที่ดี ความยุติธรรม ระเบียบการเมืองที่ดีหรือธรรมชาติในสังคมการเมืองของมนุษย์เป็นอย่างไร เป็นต้น ฉะนั้น ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงได้กำหนดกรอบการศึกษาเอาไว้ 2 ประเด็น คือ 1. ศึกษาถึงประวัติของอริสโตเติล 2. วิเคราะห์ถึงปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล

ประวัติของอริสโตเติล

อริสโตเติล เกิดที่เมืองสตาگیرัส (Stagirus) อาณานิคมกรีก และเป็นท่าเรือตั้งอยู่บนฝั่งของแคว้นเทรซ (Thrace) ก่อน ค.ศ. 384 ปี บิดาชื่อ นิโคมาคัส (Nicomachus) แพทย์ประจำสำนักของกษัตริย์อะมินตัส (Amyntas) แห่งมาซิโดเนีย ผู้เป็นพระบิดาของพระเจ้าฟิลิปและทรงเป็นอัยกาของพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์มหาราช เมื่อบิดาสิ้นชีวิตแล้ว ผู้ปกครองได้ส่งอริสโตเติลเข้ามายังเมืองเอเธนส์ ศูนย์กลางทางสติปัญญาของโลก ในครั้งนั้น อริสโตเติลได้มาเป็นศิษย์ของเพลโต เมื่อเขามีอายุได้ 17 ปี สมัยที่เรียนอยู่ที่อะคาเดมีนั้น อริสโตเติลวางตัวเป็นผู้ดีเหนือคนอื่น สุภาพอ่อนโยน พูดเสียงค่อย พิถีพิถันในการแต่งตัว เขาจึงเป็นแบบฉบับแห่งการแต่งกายเหนือกว่านักศึกษาทั้งหลาย แต่อริสโตเติลก็สนใจความรู้ต่าง ๆ เป็นอันมาก แสดงความเฉลียวฉลาดอย่างไม่น่าเชื่อที่คนเดียว ๆ จะสามารถมีความรู้ได้หลายสาขาเช่นนั้น มีทั้งการเมือง การละคร กวีนิพนธ์ ฟิสิกส์

แพทย์ จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ ตรรกวิทยา ดาราศาสตร์ จริยศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา คณิตศาสตร์ วาทยศิลป์ ชีววิทยา เป็นต้น เพลโตเคยกล่าวตลก ๆ ว่า อะคาเดมีของเขามี 2 ส่วน คือ ส่วนร่างกายเป็นของนักศึกษาทั้งหลาย แต่ส่วนสมองเป็นของอริสโตเติล (สมัคร บุราवास, 2522)

อริสโตเติลได้อยู่ถวายความรู้แก่พระเจ้าอะเล็กซานเดอร์เป็นเวลาประมาณ 5 ปี ครั้นเมื่อพระเจ้าฟิลิปสวรรคตแล้ว พระเจ้าอะเล็กซานเดอร์ได้หันไปเตรียมตัวเพื่อการครองโลก ดังนั้น หน้าที่ของอริสโตเติลจึงสิ้นสุดลง เขากลับมายังเมืองเอเธนส์อีก และได้ตั้งสำนักปรัชญาของตนขึ้นชื่อว่า ลิซีอุม (The Lyceum) หรือรู้จักกันอีกนัยหนึ่งว่า จงกรม (Peripatetics) เพราะอริสโตเติลชอบเดินไปมาในขณะที่ทำการสอน กาลต่อมาเมื่อพระเจ้าอะเล็กซานเดอร์มหาราชสิ้นพระชนม์อย่างกะทันหันที่เมืองบาลิโลน ในปีก่อน ค.ศ. 323 โดยมีพระชนม์เพียง 33 พรรษาเท่านั้น ทำให้เอเธนส์แข็งเมือง อริสโตเติลจึงหนีไปอยู่ที่เมืองซาลซีส ในแคว้นยูโบเอีย (Euboea) โดยกล่าวว่า ชาวเมืองเอเธนส์จะไม่ได้มีโอกาสทำบาปแก่นักปรัชญาเป็นครั้งที่ 2 หลังจากได้กระทำแก่โซเครตีสมาแล้ว อริสโตเติลอยู่ที่นั่นได้เพียงปีเดียวก็สิ้นชีวิต ด้วยความเจ็บป่วย เมื่อปี 322 ก่อนคริสตกาล ขณะอายุได้ 63 ปี (Stace, 1965)

อริสโตเติลมีนิสัยรักความรู้เป็นอย่างมาก จึงได้ทุ่มเทเวลาค้นคว้าหาความรู้ของสิ่งต่าง ๆ เขาจึงเป็นนักอ่าน นักสังเกต นักทดลองที่ยิ่งใหญ่ เขาต้องการความจริงที่พิสูจน์ได้ เหตุนี้ความรู้ของเขาจึงเป็นไปในแนวทางวิทยาศาสตร์ การเขียนของเขาก็เช่นกัน เขามุ่งพิสูจน์ความจริงที่เขาพบเป็นสำคัญยิ่งกว่าอย่างอื่น งานเขียนของเขาจึงขาดความนุ่มนวล ขาดสุนทรียภาพ ซึ่งผิดกับข้อเขียนของเพลโต (Thilly, 1976)

อริสโตเติลเขียนหนังสือไว้มาก ประมาณ 400 เล่ม แต่เหลือตกทอดมาเพียง 1 ใน 4 ของจำนวนทั้งหมด และงานที่เหลือนี้ก็มีลักษณะไม่สมบูรณ์ ขาด ๆ วั่น ๆ โดยเฉพาะอภิปรัชญา (Metaphysics) ซึ่งบางตอนก็ไม่ติดต่อกันและบางตอนก็เป็นของปลอมงานเขียนของเขาเริ่มในช่วง 13 ปี สุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นระยะที่ความคิดทางปรัชญาของเขาพัฒนาขึ้นถึงที่สุดแล้ว และความคิดของเขาค่อนข้างจะโน้มเอียงไปในทางวิทยาศาสตร์กายภาพมากกว่าเรื่องนามธรรม เขาสนใจศาสตร์ทุกสาขาและได้บุกเบิกศาสตร์สาขาใหม่ขึ้น คือ ตรรกวิทยาและสัตวศาสตร์ และบรรดาตำราที่เขาเขียนขึ้นนั้นที่สำคัญ คือ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ รัฐศาสตร์ ศิลปะ ดาราศาสตร์ จิตวิทยา ในทางปรัชญา อริสโตเติลก็ได้ให้กำเนิดปรัชญาแขนงต่าง ๆ ไว้มากหลายสาขา กล่าวคือ ตรรกวิทยา อภิปรัชญา ฟิสิกส์ จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์ (ศรีธัญย์ วงศ์คำจันทร์, 2537)

กล่าวได้ว่า อริสโตเติล ถือว่าเป็นนักปรัชญาระดับปรมาจารย์แห่งยุคที่นับได้ว่าผลงานของเขาเป็นสายธารพัฒนาการทางความคิดที่มีอิทธิพลเหลือคณาให้กับผู้คนในสังคมยุคถัดมา เรียกได้ว่า ผลงานของอริสโตเติลเป็นผลงานที่มีคุณค่ายิ่งแก่มนุษยชาติทั้งมวล ไม่ว่าจะเป็นทางวิทยาศาสตร์ ศาสนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลงานด้านปรัชญาทางการเมืองที่อริสโตเติลได้มอบเอาไว้ให้เป็นมรดกทางปัญญาอันล้ำค่าแก่ผู้สนใจได้ศึกษา ดังจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

ปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล

แม้ว่าอริสโตเติลจะเป็นผู้ที่มีความสนใจหลากหลาย อาทิ วิชาปรัชญา ชีววิทยา ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ เครื่องกล ศิลปะ ตรรกศาสตร์ และเมตาฟิสิกส์ แต่สิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะเน้นย้ำในบทความนี้ ก็คือ แนวคิดปรัชญาทางการเมืองของอริสโตเติล เพราะเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าต่อปรัชญาการเมืองตะวันตก และเป็นรากฐานของปรัชญาการเมืองกระแสหลักในปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนขอสรุปแนวคิดปรัชญาทางการเมืองไว้ 6 ประเด็นสำคัญ คือ

1. มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและสัตว์สังคม วาทกรรมของอริสโตเติลที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและสัตว์สังคมนี้ เป็นการมุ่งหมายถึงมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องมาอยู่ร่วมกันเพื่อความปลอดภัย และ

ตอบสนองที่จำเป็นให้แกกัน เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ซึ่งในการนี้จะต้องมีการจัดระบอบการปกครองเพื่อรักษาความสงบสุขและความยุติธรรม จะอย่างไรก็ดี เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนจะขอรวบรวมถึงแนวคิดที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของวาทกรรมดังกล่าว โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

1.1 มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ตามแนวคิดของอริสโตเติล มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองที่มีธรรมชาติอยู่ร่วมกันในสังคมขนาดใหญ่ที่เรียกว่าเมืองหรือรัฐ มนุษย์ไม่สามารถแยกกันอยู่เป็นหน่วยหรือตามลำพังได้ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ต่างต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อการดำรงชีพและความมั่นคงปลอดภัยด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงรวมตัวกันตั้งรัฐขึ้นมา รัฐจึงเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ มนุษย์จะสามารถค้นพบจุดหมายปลายทางแห่งชีวิตของตนเองได้เฉพาะภายในรัฐเท่านั้น หากไม่มีรัฐ มนุษย์ก็ไม่ต่างอะไรกับสัตว์ป่า (พระราชวรณีย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2540) อาจมีคำถามว่า ทำไมมนุษย์จำเป็นต้องเป็นสัตว์การเมือง เหตุผลดังกล่าว ตามทฤษฎีของอริสโตเติล มองว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองเพราะว่า (วิรัช เตียงหงษากุล, 2529) 1. มนุษย์เป็นสัตว์ที่จะต้องอยู่ในชุมชน มนุษย์จะสมบูรณ์เมื่ออยู่รวมกันในกลุ่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์แตกต่างจากชีวิตสัตว์อื่นและพืช 2. การได้อยู่ในรัฐจะทำให้มนุษย์แสดงศักยภาพหรือธรรมชาติที่แฝงเร้นอยู่ในตัวออกมาได้อย่างเต็มที่ 3. โดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ในชุมชนหรือรัฐอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เทวดาและสัตว์ครึ่งจันไดอาจดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากการจัดระบบหรือปราศจากรัฐ แต่สำหรับมนุษย์แล้ว การที่จะบรรลุจุดหมายสูงสุดได้ต้องอยู่ในชุมชนหรือรัฐเท่านั้น เพราะการได้อยู่ในชุมชนหรือรัฐที่มีระเบียบแบบแผน จะช่วยให้มนุษย์ฉลาดและมีคุณธรรม ดังที่ อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า จำเพาะมนุษย์เท่านั้นที่จะรู้ได้ในเรื่องชั่วดี ยุติธรรม อยู่ดีธรรมและคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ผู้ที่รู้จักคุณค่าดังกล่าวเท่านั้น ย่อมมาอยู่รวมกันและจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้น (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2543) 4. ชีวิตของมนุษย์ภายในชุมชนหรือรัฐเท่านั้น ที่สร้างมนุษย์ให้มีฐานะสูงกว่าสัตว์ป่า และมีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

1.2 มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในประเด็นนี้ว่า หมายถึง มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่ต้องอยู่กับบิดามารดา พี่น้อง บุตร ภรรยา และสหาย ตลอดถึงคนอื่นในชุมชน ในสังคม ในเมือง (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2533) อาจมีคำถามว่า เหตุผลอะไรที่มนุษย์ต้องเป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ คำตอบก็คือ มนุษย์มีความต้องการและเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ กล่าวคือ 1. ความต้องการ หรือความอยาก ซึ่งเกิดจากความพร่อง หรือความไม่สมบูรณ์ในตัวเองของมนุษย์เพราะความไม่สมบูรณ์ในตัวเอง มนุษย์จึงต้องอาศัยกันและกันด้วยการสร้างครอบครัว แล้วรวมกลุ่มกันก่อตั้งชุมชนและรัฐขึ้นมา เพื่อช่วยให้การพัฒนาตนเองสมบูรณ์ หรือเพื่อเติมเต็มให้กับชีวิตของตนเอง ความต้องการในที่นี้ หมายถึง ความต้องการทางจิตใจในสองด้าน คือ 1. ต้องการสมบูรณ์ในด้านเหตุผล ทำให้มนุษย์ฝึกฝนตนเองในด้านพุทธิปัญญา และ 2. ต้องการสมบูรณ์ในด้านอารมณ์ ทำให้มนุษย์ฝึกฝนตนเองในด้านคุณธรรม อริสโตเติล เชื่อว่า ความต้องการทั้งสองด้านนี้ จะทำให้มนุษย์เข้าถึงภาวะสูงสุดของการเป็นมนุษย์ได้ และในการทำให้ตนมีความสมบูรณ์ในสองด้านดังกล่าว มนุษย์จำเป็นต้องอาศัยรัฐ อาศัยกลุ่มอาศัยสังคม สำหรับเป็นสถาบันที่ช่วยจัดระบบการดำรงชีวิตให้ และดูแลด้านอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้การก้าวสู่จุดหมายของตนเป็นไปอย่างราบรื่น ส่วนความต้องการทางร่างกาย เช่น ความหิวกระหายเป็นต้น ถือว่าเป็นเพียงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้นซึ่งการสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึงภาวะสูงสุดของการเป็นมนุษย์ได้ 2. สัญชาตญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด ดังที่อริสโตเติล กล่าวว่า สัญชาตญาณในการรวมกลุ่มหรือสัญชาตญาณทางสังคม เป็นสิ่งที่ถูกฝังอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนมาแต่กำเนิด (สมยศ เชื้อไทย, 2545)

กล่าวโดยสรุป มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติหรือโดยกำเนิดแล้ว ไม่ชอบการมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวหรือดำรงชีวิตอยู่เพียงลำพังแต่ มนุษย์มีความต้องการรวมกลุ่มสร้างสังคม สร้างเมืองขึ้นมา ทั้งนี้เพราะมนุษย์รู้สึกว่าการมีความพร่องหรือมีความไม่สมบูรณ์ชีวิต จึง

ต้องการทำให้ชีวิตของตนให้เต็มเปี่ยม แต่ในการเติมเต็มให้กับชีวิตนั้น ไม่สามารถทำได้เพียงลำพัง จำเป็นต้องอาศัยกันและกันในหมู่มนุษย์ การณ์บางอย่างจำเป็นต้องอาศัยองค์กร หรือ อาศัยสถาบันที่มีความมั่นคงเพียงพอที่จะเป็นที่พึ่งได้ แต่องค์กรหรือสถาบันนั้น ๆ มนุษย์จะต้องช่วยกันสร้างขึ้นมา สถาบันทางสังคมหรือรัฐจึงเกิดจากปัจเจกชนรวมกลุ่มกันสร้างขึ้นมาแล้วใช้เป็นที่จัดระบบเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการฝึกฝนพัฒนาตนเองให้มีความสมบูรณ์ในชีวิต ซึ่งกำหนดจุดหมายไว้ที่การมีความสุขและคุณธรรม นี่แสดงให้เห็นว่า การรู้จักอยู่ในรัฐเท่านั้นที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึงภาวะสูงสุดของความเป็นมนุษย์ได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ อริสโตเติล มองว่า รัฐเป็นประชาคมการเมืองชั้นสูงสุดซึ่งรับรองความสงบสุขทั้งหมดของประชาชน โดยมีจุดหมายอยู่ที่ความดีอันสูงสุดเหนือความดีทั้งหลาย อริสโตเติลมองว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์ที่รวมอยู่กันเป็นกลุ่ม เพราะนอกจากจะเพื่อป้องกันอันตรายแล้ว มนุษย์ยังอยู่ร่วมกันเพื่อสร้างสิ่งดี ๆ ในสังคมอีกมาก มนุษย์จึงไม่อาจอยู่ลำพังในโลกได้ สำหรับอริสโตเติล สิ่งที่ไม่ได้อยู่ในระบบการเมือง หากไม่ใช่สัตว์ (Beast) ก็ต้องเป็นเทวดา (God)

รัฐโดยสภาพที่แท้จริงไม่ใช่การรวมกันของพลเมืองแต่ละคน อย่างกองทหารเป็นผลรวมของเมืงทหาร รัฐมีชีวิตเป็นของตนเอง และในทำนองเดียวกัน พลเมืองแต่ละบุคคลก็มีชีวิตเป็นของตนเองเช่นกัน รัฐมีจุดหมายเป็นของตนเอง พลเมืองก็มีจุดหมายของตนเอง แต่จุดหมายของรัฐรวมเอาจุดหมายของพลเมืองเข้าไว้ด้วย เหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องที่ยอมรับฝ่ายหนึ่งปฏิเสธฝ่ายหนึ่ง พวกที่ถือว่ารัฐเท่านั้นที่เป็นจริง ปัจเจกชนไม่จริง ก็เป็นแบบรัฐในอุดมคติของเพลโต ซึ่งถือว่ารัฐเท่านั้นที่เป็นจริง รัฐเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ปัจเจกชนไม่มีความหมาย พลเมืองต้องอาศัยตนอย่างเต็มที่เพื่อรัฐและดำรงอยู่ของรัฐ อริสโตเติลเห็นว่าเพลโตผิดพลาดในข้อที่ว่า รัฐเท่านั้นมีจุดหมายในตัว ส่วนปัจเจกชนไม่มีจุดหมายในตัว ความจริงปัจเจกชนมีจุดหมายในตัว เป็นอินทรีย์ภาพหนึ่งของรัฐซึ่งเป็นอินทรีย์ภาพสูงสุด จึงไม่อาจตรอนสิทธิได้ การปกครองไม่ควรเป็นแบบอุดมรัฐของเพลโต

อาจกล่าวได้ว่า อริสโตเติลให้ความเห็นเกี่ยวกับรัฐที่ประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ คือพลเมือง เขากล่าวว่า คนที่อาศัยอยู่ในเมือง คือ พลเมืองนั้น เป็นไปไม่ได้ หากควรเป็นคนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและในการบริหารงานของรัฐ พลเมืองควรรู้ว่าเมื่อไรควรเชื่อฟัง เมื่อไรควรใช้อำนาจ โดยหวังผลคือคุณงามความดีสำหรับรัฐเสมอไป อุปมานครรัฐว่าเป็นกีฬา พลเมืองต้องเป็นผู้เล่น ไม่ใช่ผู้ดู พลเมืองดีคือคนที่ทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จำเป็น เพื่อความดีของรัฐ ที่จำต้องถามก็คือพลเมืองดีเป็นคนดีด้วยหรือไม่ คำตอบก็คือ ในแต่ละเมืองมีหน่วยงานต่าง ๆ มาก คนที่จะทำงานเหล่านี้ได้ต้องเป็นพลเมืองดี คือ คนที่สามารถทำการงานของรัฐได้ตามรัฐธรรมนูญเพื่อเพื่อความดีของรัฐ แต่หากจำเป็นต้องเป็นคนดีด้วยไม่ เช่น ต้องทำสงครามเพื่อสันติภาพ แต่การทำสงครามต้องฆ่าคน การฆ่าคนจะถือว่าเป็นการทำดีได้อย่างไร ดังนั้นเป็นต้น พร้อม ๆ กันนั้นพลเมืองโดยทั่ว ๆ ไป ก็เชื่อว่าทุกคนจะเป็นคนดี แต่ผู้ที่ป็นรัฐบุรุษ หรือผู้ที่รับผิดชอบกับการงานของมหาชนจำเป็นต้องเป็นคนดีด้วย ฉะนั้น เมืองที่ดีจะดีด้วยตนเองเท่านั้นไม่ได้ หากต้องมีพลเมืองคนหนึ่งหรือหลายคนร่วมปกครอง โดยพร้อมที่จะใช้อำนาจเท่าๆ กับพร้อมที่จะเชื่อฟังการใช้อำนาจ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2520)

สรุปแล้ว อริสโตเติล มีความเห็นว่า รัฐซึ่งเริ่มจากปัจเจกชน แล้วขยายเป็นครอบครัว หมู่บ้าน และรัฐในที่สุด มนุษย์จำเป็นต้องมีรัฐเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคง ความสงบสุข และความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตน เพราะบุคคลแต่ละบุคคลไม่ อาจบรรลุผลดังกล่าวได้ถ้าไม่มีรัฐ เช่น ถ้าไม่มีรัฐ ตัวเองก็มิอาจเป็นไท มิอาจผู้ร้ายก็ไม่อาจปราบปราม เกิดโรคระบาดก็ไม่อาจควบคุม ไม่สามารถมีสังคมที่พัฒนา ไม่สามารถสร้างอารยธรรมของชาติและของโลกได้ เหล่านี้เป็นต้น

3. สนับสนุนหลักการปกครองโดยกฎหมาย อริสโตเติล กล่าวว่า การปกครองโดยกฎหมายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาว่าการปกครองโดยมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ใดก็ตาม (กิติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2548) อริสโตเติล มีความแตกต่างจากเพลโตมากในประเด็นของการปกครองตรงที่ว่า อริสโตเติลเป็นนักวิทยาศาสตร์ หรืออีกนัย

หนึ่ง คือ เป็นนักปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้เขาจึงไม่เห็นด้วยกับเพลโตที่เสนอให้หาคนที่มีความรู้มาปกครองประเทศ เพราะอริสโตเติลเข้าใจถึงลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีความเห็นแก่ตัวและเอารัดเอาเปรียบ เขาจึงไม่เชื่อในการปกครองโดยบุคคล ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีความเฉลียวฉลาดเพียงใด ดังนั้นการปกครองที่ดีจึงต้องปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) ซึ่ง อริสโตเติล เห็นว่า กฎหมายที่ดีคือกฎหมายที่ช่วยรักษาความยุติธรรมของสังคมไว้ได้ และความยุติธรรมก็จะเป็นสิ่งที่ผูกพันให้มนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกัน หลักความยุติธรรมตามปรัชญาของอริสโตเติลเป็นรากฐานของกฎหมาย 2 ประเภท 1. กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) คือ กฎเกณฑ์ที่กำหนดแบบแผนการปฏิบัติของมนุษย์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีลักษณะเหมือนกันทุกแห่งหน และการมีอยู่ไม่ขึ้นอยู่กับการยอมรับหรือไม่ยอมรับ ไม่ได้เกิดจากการงานจงใจของผู้ใด เช่น กฎเกณฑ์ที่ไม่ให้มนุษย์ทำอันตรายผู้อื่น เป็นกฎเกณฑ์สากลที่เป็นกฎหมายธรรมชาติ หรือที่เรียกว่าในทางกฎหมายอาญาว่าเป็นความผิดในตัวเอง (Mala in Se) 2. กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น คือ กฎเกณฑ์ที่กำหนดแบบแผนการปฏิบัติของมนุษย์ ซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้กำหนดขึ้น หรือเกิดจากแนวปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อแก้ไขข้อขัดข้องบางประการที่เกิดจากความเจริญของสังคม เช่น กฎจราจรคือกฎแห่งความปลอดภัยในการคมนาคม กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้นจึงมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมและเปลี่ยนแปลงไปตามกาล เวลา เป็นกฎข้อบังคับกำหนดให้กระทำหรือห้ามไม่ให้กระทำ หรือที่เรียกว่ากฎหมายอาญาว่าเป็นความผิดเพราะกฎหมายห้าม (Mala Prohibita) (สมยศ เชื้อไทย, 2549)

การที่มนุษย์ในสังคมจะปฏิบัติตามกฎหมายหรือศีลธรรม อริสโตเติลมองว่า รัฐควรเข้ามามีบทบาทในการเข้ามามีการบริหารจัดการให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม เช่น คนอยากประพฤติธรรมก็เพราะเห็นสังคมมีธรรม แต่การที่สังคมจะมีคุณธรรมได้ ก็ต้องอาศัยกฎหมายเข้ามาช่วยอีกหนึ่ง เพราะคนส่วนใหญ่จำเป็นต้องใช้กฎหมายมาบังคับ และก็จริงว่า คนส่วนมากกลัวถูกลงโทษยิ่งกว่าจะคำนึงถึงเหตุผลหรือคุณธรรมสูงส่งใด ๆ เพราะฉะนั้น รัฐควรจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อชักนำให้พลเมืองมีศีลธรรม และถ้าจำเป็นก็ควรใช้การลงโทษและอุปายทางกฎหมายต่าง ๆ เพื่อบีบบังคับให้คนมีศีลธรรม ดังนั้นใครก็ตามที่ปรารถนาจะยกระดับผู้คนให้มีคุณธรรม ก็จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในทางกฎหมายเป็นอย่างดีด้วยจึงจะช่วยให้จุดหมายของตนสัมฤทธิ์ผล อริสโตเติลให้ความสำคัญต่อรัฐศาสตร์มาก จริยศาสตร์กับรัฐศาสตร์ไม่อาจแยกจากกันได้ จุดหมายของจริยธรรมจำต้องได้รับการสนับสนุนโดยกฎหมายและวิธีการปกครอง (พิน ดอกบัว, 2544)

4. สนับสนุนให้มีการถือครองสมบัติส่วนตัว อริสโตเติลคิดว่า มนุษย์ควรจะมีสมบัติส่วนตัว เพราะว่าเป็นสิ่งที่ช่วยในการดำรงชีพ มนุษย์ต้องกิน ต้องนุ่งห่ม และมีที่พักอาศัย ซึ่งสมบัติเหล่านี้จะเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนต้องการเพื่อการดำรงชีพ สาเหตุที่อริสโตเติลมีแนวคิดเช่นนี้ก็เพราะว่า อริสโตเติลต่อต้านแนวคิดระบบคอมมิวนิสต์ที่มองว่า สมบัติควรเป็นของส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวนั่นเอง

การเป็นเจ้าของสมบัติร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นเจ้าของผู้หญิงและเด็กร่วมกัน จะลงเอยด้วยการผิดใจกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แล้วการทะเลาะวิวาทและอาชญากรรมจะตามมา การปกครองแบบเพลโตย่อมจะทำให้ลายความรับผิดชอบส่วนบุคคลเสียสิ้นสิ่งที่ทุก ๆ คนเป็นเจ้าของร่วมกันนั้น ย่อมหาคนเอาใจใส่ได้ยาก ทุก ๆ คนย่อมเอนเอียงที่เกี่ยงให้คนอื่นทำแทน (สมิคร บุรวาส, 2522)

ดังนั้น จึงเป็นเรื่องธรรมชาติที่มนุษย์ต้องมีสมบัติส่วนตัว ส่วนในเรื่องคอมมิวนิสต์ของชนชั้นปกครองตามแนวคิดของเพลโตนั้น อริสโตเติลไม่เห็นด้วย เพราะเขาไม่เชื่อว่าจะมีมนุษย์ที่สามารถอุทิศให้แก่รัฐได้ถึงเพียงนั้น อริสโตเติลตั้งข้อสังเกตว่าชนชั้นปกครองเหล่านี้อาจจะทะเลาะเบาะแว้งกันเองก็ได้ เนื่องจากใช้ของร่วมกัน อยู่ด้วยกัน หลับนอนร่วมกัน และเขาไม่เชื่อว่าระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นระบบในอุดมคติจะเป็นจริงได้

5. รูปแบบของการปกครอง 6 ประเภท อริสโตเติลเสนอรูปแบบของระบบการเมือง โดยได้จำแนกลักษณะการปกครองของรัฐต่าง ๆ โดยใช้คุณภาพชีวิตของคนปกครองและจำนวนผู้ปกครองเป็นเกณฑ์ คือ

5.1 รูปแบบการปกครองที่ดี 3 แบบ

5.1.1 ราชาธิปไตย (Monarchy or Royalty) เป็นรูปแบบการปกครองที่เน้นคุณธรรมสูงสุดของผู้ปกครองเป็นสำคัญ อำนาจอการปกครองอยู่ในมือของคน ๆ เดียว ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณธรรม มีลักษณะเป็นราชาปราชญ์ (Philosopher King) และการใช้อำนาจเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งหลาย จัดเป็นรูปแบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในบรรดาการปกครองที่ดีทั้ง 3 แบบ เพราะมีความคล่องตัว กษัตริย์สามารถใช้อำนาจได้ โดยเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว

5.1.2 อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่เน้นคุณสมบัติพิเศษของกลุ่มชนชั้นสูงใน สังคมเป็นสำคัญ กำหนดให้ผู้ปกครองเป็นกลุ่มชนชั้นสูงที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรม รวมทั้งมีฐานะทางสังคมและการศึกษาที่เหนือกว่าคนอื่น และใช้อำนาจการปกครองเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม เป็นรูปแบบการปกครองที่ดี รองลงมาจากรูปแบบราชาธิปไตย กำหนดให้ผู้ปกครองเป็นคณะบุคคลหรือกลุ่มชนที่มีคุณธรรม ยิ่งดีกว่าให้อำนาจการปกครองไปตกอยู่ในมือของคน ๆ เดียว เพราะต่างฝ่ายก็จะทำหน้าที่ ตรวจสอบการใช้อำนาจของกันและกัน การมีอำนาจก็อาจทำให้หลงในอำนาจและสูญเสียคุณธรรมไปได้ เพราะไม่มีการตรวจสอบกัน

5.1.3 โพลิตี หรือ มัชฌิมชนาธิปไตย (Polity) เป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทั้งหมดมีส่วนร่วมในการปกครอง มีสิทธิเลือกผู้นำหรือผู้ปกครองของตนเอง กำหนดให้ผู้ปกครองมาจากชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นตัวแทนที่ได้รับการคัดเลือกจากคนรวยและคนจน และใช้อำนาจเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม เป็นรูปแบบการปกครองที่ดีน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการปกครองที่ดีทั้งหลาย (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2538)

5.2 รูปแบบการปกครองที่เลว 3 แบบ

5.2.1 ทระราช (Tyranny) เป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยคน ๆ เดียวเช่นเดียวกับแบบราชาธิปไตย ผู้ปกครองมีอำนาจเบ็ดเสร็จเพียงผู้เดียว (Absolute Power) และมีการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว ไม่คำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชน มีการกดขี่ข่มเหงและหลอกลวงเอาเปรียบประชาชน จัดเป็นรูปแบบการปกครองที่เลวที่สุดในบรรดา รูปแบบการปกครองที่เลวทั้ง 3 รูปแบบ และการปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ดีที่สุดเอง ก็มีแนวโน้มที่จะกลับกลายเป็นแบบทระราชได้ตลอดเวลา ถ้าหากการใช้อำนาจนั้นปราศจากการควบคุมและกำกับจากประชาชน

5.2.2 คณาธิปไตย (Oligarchy) หรือ ธนาธิปไตย (Plutocracy) เป็นรูปแบบการปกครองโดยคณะบุคคลเช่นเดียวกับแบบ อภิชนาธิปไตย ผู้ปกครอง คือ คณะบุคคลหรือกลุ่มชนชั้นที่มีความมั่งคั่งที่สุดของสังคม การใช้อำนาจการปกครองมุ่งหวังทรัพย์สินเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่า เป็นกรปกครองโดยกลุ่มของคนรวย คนมั่งมี (Rodee, 1957)

5.2.3 ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่เน้นในเรื่องสิทธิ เสรีภาพเท่าเทียมกันของชนในรัฐเป็นสำคัญ ผู้ปกครองมาจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งหมายถึงมหาชนที่เป็นคนจน อำนาจตกอยู่ในมือของคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศเพราะถือว่ามนุษย์มีเสรีภาพเท่าเทียมกันตั้งแต่เกิด และใช้อำนาจก็เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนจนเท่านั้น อริสโตเติล จัดรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ว่าเป็นการปกครองที่มีความเลวในระดับที่สาม เมื่อเปรียบเทียบกับกรปกครองที่เลวทั้ง 3 รูปแบบ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2538)

จะเห็นว่า อริสโตเติล ไม่ยึดรูปแบบใดในการปกครองว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี หรือรูปแบบการปกครองที่เลว ฉะนั้น ถ้าผู้ปกครองดี มีคุณธรรมในการปกครอง รัฐหรือเมืองนั้นก็ดีไปด้วย พลเมืองที่อยู่ในรัฐนั้นก็ดีไปด้วย และประเพณีปฏิบัติไปในทางที่ดี ตั้งอยู่ในหลักของคุณธรรมจริยธรรมไปด้วย

6. สนับสนุนการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ ระบบการปกครองที่ดีที่สุดตามทฤษฎีของอริสโตเติล คือ ระบบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ (Polity) เป็นการผสมผสานระหว่างระบบคณาธิปไตย และระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นแนวทางสายกลาง ระหว่างการปกครองโดยคนร่ำรวย (คณาธิปไตย) กับการปกครองโดยคนจน (ประชาธิปไตย) ซึ่งจะให้โอกาสแก่ราษฎรทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปกครองโดยยุติธรรม โดยยึดรัฐธรรมนูญเป็นหลัก รัฐแบบ Polity ประกอบด้วยชนชั้นใหญ่ ๆ 3 กลุ่ม คือ

6.1 ชนชั้นสูงหรือพวกคนร่ำรวย กลุ่มคนเหล่านี้มีสัดส่วนประชากรน้อยที่สุด และมีอุปนิสัยที่มีความเห็นแก่ตัว ไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ชอบใช้เหตุผล

6.2 ชนชั้นกลาง กลุ่มชนชั้นนี้เป็นกลุ่มคนที่มีเหตุผลมากกว่าเพื่อน เพราะไม่เห็นแก่ตัวแบบคนมั่งมี ไม่ละโมภะแบบพวกยากจน เป็นกลุ่มที่มีความสุขุมเยือกเย็น มีความอดุสาหะ

6.3 ชนชั้นล่าง กลุ่มเหล่านี้มีจำนวนมากแต่มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุดและมีความละโมภะ จึงเป็นกลุ่มที่ขาดเหตุผลเช่นเดียวกัน ถ้าให้คนสองกลุ่มอยู่ร่วมกันในรัฐจะเกิดการปะทะระหว่างสองกลุ่ม

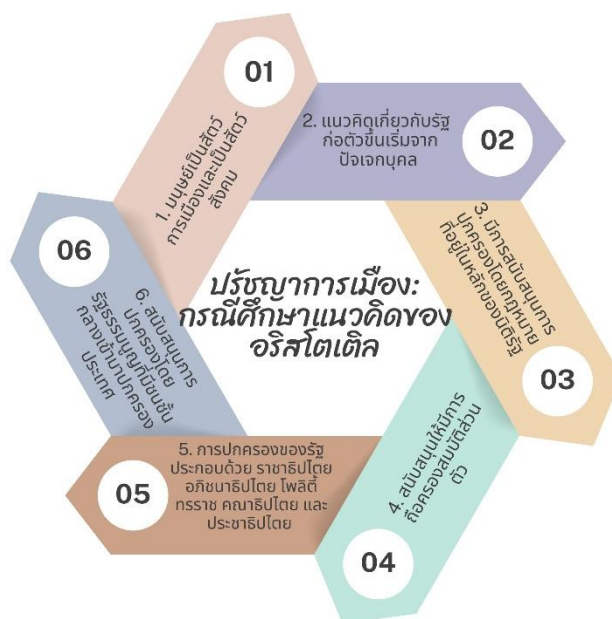
อริสโตเติลยังมีความเห็นว่า คนแต่ละชนชั้นในสังคมนั้น จะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง กล่าวคือ คนร่ำรวยมีความรู้ว่าจะปกครองอย่างไร แต่จะไม่ยอมรับในระเบียบข้อบังคับ อีกทั้งยังมีความได้เปรียบกว่าชนชั้นอื่น และ ยังมีความละโมภะในเรื่องทรัพย์สินในขณะที่คนจนมีความเข้าใจยอมรับและเชื่อฟังในระเบียบข้อบังคับ หากแต่ขาดน้ำใจ อัจฉาในทรัพย์สินสมบัติของคนรวย และยอมฟังการปลุกระดมที่สัญญาว่าจะมีการแบ่งทรัพย์สิน คน 2 ชนชั้นนี้มักจะแตกแยกและขัดแย้งกันอย่างรุนแรง ด้วยเหตุผลดังกล่าว อริสโตเติล จึงเชื่อว่า ชนชั้นกลางจะรับฟังเหตุผลมากที่สุด เป็นกลุ่มที่มีความสุขุมเยือกเย็น มีความอดุสาหะ และเป็นผู้คอยเฝ้าดูการบริหารของรัฐ อริสโตเติลใช้ชนชั้นกลางเป็นแกน ของโครงสร้างชนชั้นทางสังคม

ดังนั้น ชนชั้นกลางจึงเป็นกลุ่มคนที่มีเหตุผลมากกว่าเพื่อน เพราะไม่เห็นแก่ตัวแบบคนมั่งมี และไม่ละโมภะแบบพวกยากจน ด้วยเหตุนี้ อริสโตเติลจึงได้นำเสนอรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า Polity อันเป็นการปกครองโดยประชาชนที่ได้รับการปกครองโดยชนชั้นกลาง เพราะคนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่อยู่กึ่งกลางระหว่างพวกชนชั้นสูงกับชนชั้นล่าง อันเป็นพวกที่มีความรู้และความสามารถ มีความเห็นอกเห็นใจและเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด ซึ่งการปกครองโดยโพลิตีนี้มีหลักการที่สำคัญคือการใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองของรัฐ

จะเห็นได้ว่า ระบอบการปกครองที่อริสโตเติลยืนยันว่าเป็นการปกครองที่ดีที่สุด ก็คือ ระบอบการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ โดยมีกฎหมายที่สามารถตรวจสอบซึ่งกันและกัน อันเป็นการลดทอนการทุจริต ทำให้เกิดความเป็นระเบียบภายในสังคม ซึ่งรัฐธรรมนูญจะมีการตราบทบัญญัติออกมาเพื่อป้องกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่ละคน รวมไปถึงป้องกันผลประโยชน์อันเกิดแก่ประชาชนได้

โดยผู้ศึกษามองว่า ปรัชญาการเมือง: กรณศึกษาแนวคิดของอริสโตเติลพบคำตอบที่น่าสนใจประเด็นหลัก 6 ประการ กล่าวคือ 1. มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคมจากการปฏิสังสรรค์ในการทำกิจกรรมของคนในสังคม 2. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ ก่อตัวขึ้นเริ่มจากปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมแล้วก่อตัวเป็นรัฐจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกันในสังคม 3. มีการสนับสนุนการปกครองโดยกฎหมายที่อยู่ในหลักของนิติรัฐที่ได้รับการตราขึ้นจากกฎหมายธรรมชาติ และกฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น 4. สนับสนุนให้มีการถือครองสมบัติส่วนตัว ไม่ยอมรับแนวคิดการถือครองแบบสาธารณะ 5. การปกครองของรัฐ ประกอบด้วย ราชาธิปไตย อภิชนาธิปไตย โพลิตี ทหาราชา คณาธิปไตย และ ประชาธิปไตย และ 6. สนับสนุนการปกครองโดยรัฐธรรมนูญที่มีชนชั้นกลางเข้ามาปกครองประเทศ โดยผู้ศึกษาได้วาดเป็นภาพที่สามารถเข้าใจได้โดยง่ายดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปรัชญาการเมือง: กรณีศึกษาแนวคิดของอริสโตเติล

สรุป

จากภาพรวมของการนำเสนอในบทความนี้ ทำให้เราได้มองเห็นแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำเสนอปรัชญาทางการเมืองของอริสโตเติล เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว จะพบประเด็นสำคัญในการนำเสนอกระบวนการทัศน์ที่ว่าด้วยปรัชญาการเมืองใน 6 ประเด็นหลัก ๆ ดังต่อไปนี้

1. มนุษย์เป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคม หมายความว่า คนจะพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อได้มารวมกันเป็นกลุ่ม สังคม ชุมชน และเป็นเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการพัฒนาตนโดยธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ จากการดำรงชีวิตและเรียนรู้จากการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในสังคม จนก่อตัวเกิดเป็น “รัฐ” ในที่สุด

2. แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ อริสโตเติล มองว่า การก่อตัวเกิดเป็นรัฐได้นั้น เริ่มจากการที่ปัจเจกบุคคล ขยายเป็นครอบครัว หมู่บ้าน ชุมชน และกลายเป็นรัฐ โดยที่มนุษย์จำเป็นต้องมีรัฐไว้เพื่อเป็นหลักสร้างความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองให้กับชีวิตของตน เพราะรัฐจะทำหน้าที่ในการคุ้มครอง บำรุงรักษาทรัพยากรของพลเมืองไว้และสร้างอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาติ เปรียบเหมือนกับพลเมืองเป็นอวัยวะของร่างกายที่ต่างก็ทำหน้าที่เพื่อบรรลุไปสู่เป้าหมายของการเป็นอวัยวะนั่นเอง

3. สนับสนุนหลักการปกครองโดยกฎหมาย ตามทัศนะของอริสโตเติลยืนยันอย่างชัดเจนว่า การปกครองที่ดีจะต้องเป็นการปกครองที่อยู่ในหลักของนิติรัฐหรือความชอบธรรมทางกฎหมาย เพราะกฎหมายจะเป็นเครื่องมือในการช่วยรักษาความยุติธรรมภายในสังคม โดยอาศัยกฎหมายจาก 1. กฎหมายธรรมชาติ และ 2. กฎหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้น

4. สนับสนุนให้มีการถือครองสมบัติส่วนตัว เหตุผลหลักที่สำคัญที่อริสโตเติลมองว่ามนุษย์ควรมีสมบัติส่วนตัวก็เพื่อปฏิเสธแนวคิดของเพลโต ที่สนับสนุนถือกรรมสิทธิ์ครอบครองแบบสาธารณะ เพราะมองว่าเป็นอุดมคติเพื่อฝันที่ไม่เชื่อว่ามนุษย์จะสามารถอุทิศตนให้แก่รัฐถึงเพียงนั้นได้

5. การปกครองของรัฐทั้ง 6 ประเภท ได้แก่ รูปแบบการปกครองที่ดี 1. ราชาธิปไตย (Monarchy) เป็นการปกครองโดยคนเดียว 2. อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) เป็นการปกครองโดยกลุ่มคน 3. โพลีไทร (Polity) เป็นการปกครองโดยคนจำนวนมาก 4. ทิราธิปไตย (Tyranny) เป็นการปกครองโดยคนเดียว 5. คณาธิปไตย

(Oligarchy) เป็นการปกครองโดยกลุ่มคน และ 6. ประชาธิปไตย (Democracy) เป็นการปกครองโดยคนจำนวนมาก อริสโตเติล ได้อธิบายว่า รูปแบบการเมืองใดก็ตาม ที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ถือเป็นรูปแบบที่ดีในขณะเดียวกัน รูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวก นั้น เป็นรูปแบบที่ไม่ดี

6. สนับสนุนการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดตามทัศนะของอริสโตเติลได้นำเสนอการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ เป็นรัฐที่ถูกปกครองโดยราษฎรเป็นผู้เลือกมาเพื่อบริหารประเทศ ซึ่งชนชั้นที่จะเข้ามาปกครองจะต้องเป็นชนชั้นกลางเพราะเป็นกลุ่มคนที่รับฟังเหตุผลมากที่สุด มีความสุขุมเยือกเย็นและเหมาะสมจะเป็นกษัตริย์ของโครงสร้างชนชั้นทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กิติวัฒน์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต. (2548). นิติรัฐ. *วารสารข่าวกฎหมายใหม่*, 3(1), 53-56.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2533). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ*. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต). (2540). *ปรัชญากรีก: ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดลับไทย จำกัด.
- พิศาล มุกตารัตน์. (2558). *การศึกษาแนวคิดในการสร้างสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ผู้นำมีคุณธรรมและพลเมืองมีความเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พิน ดอกบัว. (2544). *ปวงปรัชญากรีก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สยาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.
- วินัย ผลเจริญ. (2556). *ทฤษฎีสังคมและการเมือง*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิรัช เตียงหงษากุล. (2529). *การพัฒนาชุมชน ตามแนวความคิดนักปรัชญาตะวันตก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. (2537). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรการพิมพ์.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2538). *การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมยศ เชื้อไทย. (2545). *ความรู้นิติปรัชญาเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- สมักร บุราราส (ผู้แปล). (2522). *ประวัติและลัทธิปวงปรัชญาเมธี*. กรุงเทพฯ: แพรววิทยา.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2520). *นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2543). *แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- Rodee, C.C. (1957). *Introduction to Political Science* (4th ed.). New York: McGraw Hill.
- Thilly, F. (1976). *A History of Philosophy*. Allahabad: Central Book Depot.
- Stace, W.T. (1965). *A Critical History of Greek Philosophy*. New York: Macmillan.
- Wagner, P. (2006). Social theory and political philosophy. In *Handbook of Contemporary European Social Theory*. London and New York: Routledge.

